

BOEKBESPREKING

De beroepsbekwame docent: het ontwikkelen van onderwijskundige professionaliteit

Maarten van de Ven*

Boek: *De beroepsbekwame docent: het ontwikkelen van onderwijskundige professionaliteit*. Auteur: John Tressel. Uitgeverij: Boom Lemma uitgevers, Den Haag. 2011. ISBN 978-90-5931-664-5, paperback, 259 pagina's, Prijs € 31,50
ISBN 978-94-6094-304-1, ePub, Prijs € 22,00

Het boek richt zich op de ontwikkeling van beroepsbekwaamheden van leraren. Centraal staat het persoonlijk leiderschap van de individuele leraar over het eigen proces van blijvend leren. Het boek is bedoeld als routekaart voor studenten van lerarenopleidingen. Daarnaast kan het boek een bron van inspiratie zijn voor leraren, mentoren en managers in scholen.

In hoofdstuk 1 schetst de schrijver de ontwikkelingen die zich de afgelopen drie decennia in het onderwijs hebben voorgedaan. Het hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling in onderwijsopvattingen van overdrachtsmodel tot transformatiemodel. Deze ontwikkeling leidt tot 'de nieuwe school', een combinatie van leer gemeenschap en persoonlijke leerplaats. Het hoofdstuk eindigt met een uitgebreide beschrijving van de rol van reflectie in de ontwikkeling van beroepsbekwaamheid.

In het tweede hoofdstuk confronteert de schrijver de lezer met diens eigen geschiedenis en eigen onderwijservaringen, die ten grondslag liggen aan de keuze voor het lerarenberoep. De schrijver geeft een karakterisering van een 'gezonde' leraar als iemand die erin slaagt een balans te handhaven tussen zijn interesse voor kinderen en het onderwerp dat hij onderwijst. Dit leidt tot het beeld van de 'nieuwe leraar', voor wie het ontwikkelen van reflectie een beroepshouding is. Het stimuleren van intrinsieke motivatie ('leren van binnenuit') in combinatie met het aanbieden van een krachtige leeromgeving leidt tot leren dat zich ontwikkelt van passief leren tot uiteindelijk competentiegericht leren.

Het derde hoofdstuk richt zich op visies op het opleiden van leraren. Na een korte beschrijving van traditionele opleidingsconcepten introduceert de schrijver het competentiegericht opleiden op basis van de competentiematrix van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL). In deze vorm van opleiden steunen professionals in de school (coaches) en professionals in de opleiding (begeleiders) de ontwikkeling van hun studenten. Met taakgerichte en persoongerichte interventies stimuleren de coaches en begeleiders hun studenten tot zowel het leren van het beroep

* Dr. M.J.J.M. van de Ven is verbonden aan Risbo bv, Erasmus Universiteit Rotterdam.

als tot het ontwikkelen van de eigen identiteit. Het hoofdstuk eindigt met het beschrijven van een supervisiemethodiek (Interpersonal Process Recall) en van enkele intervisiemethoden.

Hoofdstuk 4 gaat in op coachings- en begeleidingsinstrumenten die de lerarenopleiding kan gebruiken bij het voorbereiden van haar studenten op het beroep van leraar. Het startpunt hiervoor is een beschrijving van drie opleidingsmodellen: ambachtelijk leren, academisch leren en integrerend leren. Vervolgens beschrijft de auteur twee methoden van leren op de lerarenopleiding: supervisie en intervisie. Tijdens supervisie, individueel of in een groep, leert de student onder begeleiding van een supervisor van knelpunten die hij zelf ervaart in de eigen werksituatie. Tijdens intervisie leren studenten van elkaar door het onderling geven van adviezen over werkproblemen. Het hoofdstuk gaat uitgebreid in op intervisievaardigheden en behandelt drie veel gebruikte intervisiemethoden (de incidentmethode, de Balint-methode en de kolommenmethode).

Ook hoofdstuk 5 gaat in op coachings- en begeleidingsinstrumenten, maar nu gericht op gebruik daarvan binnen de opleidingsschool. Het hoofdstuk vangt aan met een illustratie van zes modellen van werkplekleren, gevolgd door de behandeling van twee methoden. De eerste is leervraagafhankelijke ondersteuning, bestaande uit vijf ontwikkelingsfasen. Deze ondersteuning maakt gebruik van supervisie en intervisie. De tweede is collegiale consultatie van studenten onderling op basis van lesbezoeken. Cruciale onderdelen van deze methode zijn de formulering van de observatievraag van de student en de nabespreking van zijn les in antwoord op die vraag.

Het zesde en laatste hoofdstuk van dit boek gaat in op toetsen en beoordelen. Het hoofdstuk start met een indeling in vijf verschillende typen leerdoelen, bijvoorbeeld leerdoelen op gebied van kennis of leerdoelen op gebied van beroepsmatig handelen. Toetsing van kennis wordt uitgebreid beschreven aan de hand van de taxonomie van Bloom en aan de hand van kwaliteitseisen als validiteit, betrouwbaarheid en authenticiteit. In de toetsing en beoordeling van beroepsbekwaamheden staat portfolio assessment centraal.

Het boek bevat naar mijn mening een stevige kern. Die kern bestaat uit concrete en direct toepasbare instructies voor supervisie en intervisie, verdeeld over zes paragrafen in de hoofdstukken 3, 4 en 5. Paragraaf 3.5 en 3.6 geven algemene beschrijvingen van supervisiemethodieken en van intervisiemethodieken. In paragrafen 4.4 en 4.5 werkt de schrijver deze methodieken concreet uit als direct toepasbare instrumenten binnen lerarenopleidingen. Daarna doet hij in paragrafen 5.3 en 5.4 hetzelfde nog eens, maar dan gericht op instrumenten die direct inzetbaar zijn in het werkplekleren op de scholen. Concrete casussen uit de opleidingspraktijk illustreren het gebruik van deze instrumenten. Deze praktijkgerichte instrumenten voor supervisie en intervisie zullen veel studenten van lerarenopleidingen aanspreken.

Naast deze stevige kern kent het boek ook aspecten die voor verbetering vatbaar zijn. Drie van deze aspecten belemmeren enigszins de leesbaarheid van het boek.

Op de eerste plaats is dat het gebruik van literatuurverwijzingen. De schrijver maakt in zijn onderbouwing van de gepresenteerde supervisie- en intervisie-methoden graag gebruik van referenties. Helaas voert hij het gebruik van referenties niet overal consequent door. Dit gaat ten koste van een deel van het vertrouwen van de lezer in de tekst. De volgende drie voorbeelden illustreren het inconsequent gebruik van referenties. Het eerste voorbeeld is het geven van een verwijzing naar een referentie die in de literatuurlijst ontbreekt (Ferguson, 1982, op pagina 24). Het tweede voorbeeld is het beschrijven van een methode zonder te verwijzen naar de oorspronkelijke auteurs (de Balint-methode op pagina 148). Het derde voorbeeld is het opnemen van een referentie in de literatuurlijst zonder hiernaar te verwijzen in de tekst (bij tabel 6.1 op pagina 224 wordt niet verwezen naar de bron daarvan, namelijk het boek van Kayzel c.s. uit 2006). Het eerste voorbeeld is mogelijk slechts een slordigheid. De twee andere voorbeelden verwijzen naar inconsequenties die als patroon in het boek voorkomen.

Op de tweede plaats wisselt de tekst regelmatig van perspectief in aanspreekvorm en stijl. Meestal hanteert de schrijver een onbepaalde aanspreekvorm, maar soms spreekt hij de lezer direct aan in de 'jij'-vorm (zoals op pagina's 59 en 117). Hetzelfde geldt voor wisselingen van stijl. Meestal staat de tekst in een onbepaalde vorm, maar soms wordt de 'ik'-vorm (pagina 82) of de 'wij'-vorm (pagina 86) gehanteerd. Het regelmatig wisselen van perspectief bemoeilijkt de leesbaarheid van de tekst, omdat de lezer zich telkens moet afvragen tot wie de schrijver zich richt of namens wie de schrijver een opvatting naar voren brengt.

Op de derde plaats is de toelichting op modellen die de schrijver introduceert in een aantal gevallen te kort of onvolledig. Een voorbeeld van een te korte toelichting is de beschrijving van de leercurve die loopt van onbewust incompetent naar onbewust competent (pagina 52). De schrijver geeft aan dat zowel de leraar als de leerling meerdere van zulke leercurven per dag doormaakt. Onduidelijk is wat de schrijver hiermee bedoelt, bijvoorbeeld op welk gebied de leraar en de leerling dergelijke leercurven doormaken. Een voorbeeld van een onvolledige toelichting is de figuur van het model van academisch leren van Schermer op pagina 107. In de figuur lijken twee fasen te zijn weggevallen. Omdat de toelichting op het model zo summier is, kan de lezer deze omissie niet zelf invullen. Dit maakt het voor de lezer moeilijker de redenering van de schrijver te volgen.

De lezer die geïnteresseerd is in de ontwikkeling van de beroepsbekwaamheden van leraren, bijvoorbeeld die van zichzelf, kan in dit boek veel aanknopingspunten vinden. Ik raad die lezer aan te beginnen met het lezen van de eerder genoemde kern van het boek, die zich richt op supervisie en intervisie. Daarna zal het lezen van de overige delen van het boek de opgedane kennis en inspiratie alleen maar versterken.